

Tropy a figury

Umělecký text může plnit svou estetickou funkci nejen svým námětem, ale i formou. Ve vývoji literatury se ustálily **2 skupiny jazykových prostředků pro aktualizaci** – tedy estetické ozvláštnění – **textu**:

A. Tropy (řec, *tropos* = *obrat*): spočívají v přenosu pojmenování směrem k neobvyklému, objevnému použití:

a) Metafora (včetně personifikace): přenesení pojmenování na základě (vnější) podobnosti (i mezi abstraktními jevy); formou metafory je **personifikace** (zosobnění), **symbol** (vyjádření abstraktního pojmu konkrétní skutečností, **alegorie** (jnotaj; způsob nepřímého vyjádření skutečnosti, která obvykle není pojmenována přímo); pozor: u metafory chybí srovnávací spojka *jako*: pokud se vyskytuje, nejde o metaforu, ale o **prosté přirovnání**;

b) Metonymie (včetně synekdochy, hyperboly): přenesení pojmenování na základě (vnitřní) souvislosti; formou metafory je **synekdocha** (skutečnost je pojmenována svou částí);

c) Ironie: hodnotící pojmenování s použitím slov opačného významu.

B. Figury: spočívají v ornamentálních odchylkách od obvyklé podoby vět, je jich mnoho, nejčastější jsou:

1. Figury opakovací:

a) epizeuxis: opakování téhož slova nebo skupiny slov v jednom verši nebo větě;

b) aliterace: opakování stejné hlásky nebo skupiny hlásek na začátku dvou nebo více sousedních slov či slovních skupin;

c) anafora: opakování téhož slova nebo skupiny slov na začátku sousledných veršů;

d) epifora: opakování téhož slova na konci veršů;

e) epanastrofa: opakování skupiny slov na konci předešlého a na začátku následujícího verše nebo sloky;

f) rým: zvuková shoda na konci (někdy i uvnitř) veršů, v češtině obvykle začíná poslední přízvukovou samohláskou);

g) zvukomalba: napodobování zvuků hromaděním slov s příznačnými hláskami;

2. Figury syntaktická:

a) inverze: změna obvyklého slovosledu;

b) elipsa: vynechání (výpustka) slov nebo vět označujících skutečnosti známé z kontextu;

c) gradace: stupňování děje či pojmenování;

d) aposiopeze: významová a intonační neukončenost výpovědi;

e) asyndeton: spojení slov s vynecháním obvyklé spojky;

f) polysyndeton: spojení slov s nadbytečným užitím spojek;

3. Figury řečnické:

a) apostrofa: oslovení nepřítomné osoby nebo neživé skutečnosti;

b) řečnická otázka: tvrzení, které má podobu otázky (na niž se nečeká přímá odpověď);

c) aluze: odkaz (často citátový) na jiné umělecké dílo;

4. Hodnotící figury:

a) eufemismus: zjemňující výrazy pro označení drsných či nepříjemných skutečností;

b) dyfemismus: zhrubělé, hanlivé pojmenování (opak eufemismu);

c) hyperbola: nadsázka;

d) oxymóron: spojení slov, která si navzájem odporují;

e) paradox: spojení dvou skutečností navzájem si odporujících (od oxymóronu se liší především tím, že má podobu celé věty, nikoli jen slovního spojení).